

Wat bezielt die jongens toch?

Waarom plegen jonge mannen brute overvallen die nauwelijks iets opleveren, waarom schoppen ze ogenschijnlijk om niets iemand dood? Omdat al die agressie ze binnen hun systeem wel degelijk iets oplevert. **Over de zin van zinloos geweld.** TEKST: MALOU VAN HINTUM BEELD: TODD KEITH

We noemen het *zinloos geweld*: het slaan, schoppen en trappen van iemand die ogenschijnlijk niets verkeerd heeft gedaan. En het zijn jongens en jongemannen die zich er schuldig aan maken. Jongens die al geïrriteerd kunnen raken door een blik of een onopzettelijke aanraking. ‘Wat moet jij?’ zeggen ze. Ze komen dichterbij. Eerst schreeuwen ze. Dan geeft de eerste een duw. De tweede een klap. De derde slaat de belaagde neer. De vierde schopt hem in de zij. En de vijfde tegen het hoofd. Daarna lopen ze weg.

We hebben dit patroon – of varianten daarop – de afgelopen maanden een paar keer gezien op filmpjes van mishandelingen die op internet zijn gezet en veel media-aandacht kregen. Waarom waren het juist jongemannen die grensrechter Richard Nieuwenhuizen te grazen namen – de volgende dag overleed hij aan zijn verwondingen – en die verantwoordelijk waren voor een geruchtmakende mishandeling in Eindhoven begin dit jaar?

‘Dat het vooral jongemannen zijn die zich schuldig maken aan zulke geweld daden, heeft in eerste instantie te maken met het feit dat hun gedrag wordt gestuurd door testosteron. Daardoor

nemen ze extra risico’s en tonen ze hun agressiviteit,’ zegt de Belgische emeritus hoogleraar gedragsbiologie Mark Nelissen. ‘In het verleden pakte dat gunstig voor hen uit: de kans op een partner nam toe als ze konden laten zien dat ze een goede krijger waren en vrouw en kind konden verdedigen.’

Harder lopen, verder plassen

Op de tweede plaats speelt het veiligstellen en liefst verbeteren van de eigen positie in de groep een belangrijke rol. Nelissen: ‘Mannen willen altijd sterker zijn, harder kunnen lopen, verder kunnen plassen. Ze streven naar dominantie.’

Maar in ons type maatschappij voldoet spierballentaal niet meer voor dominantie. Er zijn allerlei hiërarchisch geordende werelden – financieel, economisch, wetenschappelijk, cultureel – waarin andere kwaliteiten dan fysieke

kracht mensen helpen een (hogere) positie te verwerven. Maar dan moet je die kwaliteiten wel hebben.

Jongens die op school niet goed kunnen meekomen, zoeken hun status vaak ergens anders, zegt Nelissen in zijn nieuwe boek *Darwin in het nieuws*. ‘Ze gaan sporten of vormen een straatbende. Brussels onderzoek naar Afrikaanse jeugdbendes laat zien dat het zulke jongens niet gaat om het geld dat ze buitmaken bij een overval, maar om de agressie die ze tonen. Die maakt aan de andere groepsleden duidelijk dat ze iets waard zijn.’

Dat ze deel uitmaken van een groep is dan ook belangrijk. Een jongen alleen kun je vaak wel afhouden van een agressieve daad. Maar maakt hij deel uit van een groep die iemand aanvalt of

Het is zelden zo dat iemand ‘vanuit het niets’ in elkaar wordt geslagen

Voor jongens die zich willen profileren als een goed groepslid, is geweld een handig instrument

Bronnen: M. Nelissen, *Darwin in het nieuws*, Lannoo, 2013; M. McDonald, C. Navarrete, M. van Vugt, *Evolution and the psychology of intergroup conflict: the male warrior hypothesis*, Philosophical Transactions of the Royal Society-Biological Sciences, 2012; K. Davis, W. de Haan, in: *Zoeklicht op geweld. Sociale conflicten in het publieke domein* (red. M. Althouf, J. Nijboer), Boom Juridische Uitgevers, 2010

verkracht, dan kan hij niet achterblijven. Want anders maakt hij een diepe duikeling in de groepshiërarchie.

Kleine prikkel is het begin

De Eindhovense mishandeling laat goed zien hoe het werkt, zegt Nelissen. ‘Een van die jongens heeft een heel klein conflict met het slachtoffer. Hij schopt tegen een fiets, en het slachtoffer zegt dat hij dat niet moet doen. Dat pikt die jongen niet. Hij geeft het slachtoffer een stomp. Vervolgens escaleert de boel. Zo gaat het altijd: het begint met een kleine prikkel, die komt dankzij forse alcohol-inname heel sterk over, vervolgens deelt de eerste een klap uit, en daarna kan de rest niet meer achterblijven.’

De buitenwacht denkt vaak dat iemand ‘vanuit het niets’ in elkaar is geslagen, maar dat is hoogst zelden het geval, zegt Nelissen. ‘Vaak gaat het om zoiets kleins dat irritatie opwekt, dat anderen het niet hebben opgemerkt.’

Zoals de onderzoekers Kathy Davis en Willem de Haan schrijven in de bundel *Zoeklicht op geweld*: ‘Een man kan fysiek (aan)geraakt worden door een duw, stomp, trap of klap in het gezicht, maar meestal is de aanleiding voor een

confrontatie echter dat een man symbolisch wordt geraakt – in woord en gebaar – door een beledigende opmerking, een opgestoken middelvinger of een “verkeerde” (“vieze” of “vuile”) blik.’

En zo’n ‘verkeerde’ blik kan een buitenstaander dus al hebben wanneer hij in de tram een beetje gedachteloos voor zich uit staat te staren.

Allen tegen één

Evolutionair psycholoog Mark van Vugt, hoogleraar aan de Vrije Universiteit Amsterdam, verbaast het niet dat groepen jongemannen één persoon tot slachtoffer kiezen. ‘Van chimpansees weten we dat ze alleen in de aanval gaan als ze zeker weten dat de ander niets kan terugdoen en ze het gevecht gaan winnen. Het is uit evolutionair oogpunt heel logisch gedrag, want de aanvallers lopen zelf geen risico.’

Dat rivaliserende mannelijke bendes hun krachten met elkaar meten, is vooral een mythe, zegt Van Vugt. ‘Bij geweld tegen bijvoorbeeld politieagenten en hulpverleners zie je ook dat een groepje één persoon te grazen neemt. Als rivaliserende groepen elkaar ontmoeten is de kans op incidenten wel groter omdat

een losse opmerking gemakkelijker tot irritatie kan leiden, maar collectief met elkaar gaan vechten doen ze zelden. De kans op winst is te klein en die op verlies te groot.’

Dat een eenzaam slachtoffer soms een doodschop krijgt, verklaart Van Vugt uit het feit dat alle groepsleden zichzelf willen profileren als een goed groepslid. ‘Dat doen ze door net iets meer risico te nemen dan anderen. Zo laat je zien welke grenzen je verlegt. Een mishandeling begint vaak met een duw, dan een klap, vervolgens een schop. Wat kan de laatste dan nog toevoegen? Een doodschop: “Kijk eens wat ik durf? Ik durf zo ver te gaan dat-ie bijna dood is.” Zulk geweld versterkt de groepsidentiteit. Rechtvaardigheid, eerlijkheid of proportionaliteit speelt daarbij geen enkele rol. Het is vrij primitief gedrag.’

Conclusie: het zinloze jongemannengeweld dat we zien, heeft voor henzelf op korte termijn wel degelijk zin. Ze bevestigen (of versterken) op die manier hun positie in hun groep. Met geweld kunnen ze laten zien wat ze waard zijn. Dat dat ten koste gaat van iemand anders doet er, zeker op het moment zelf, veel minder toe. ■